

पठतु संस्कृतम्

कोविदः

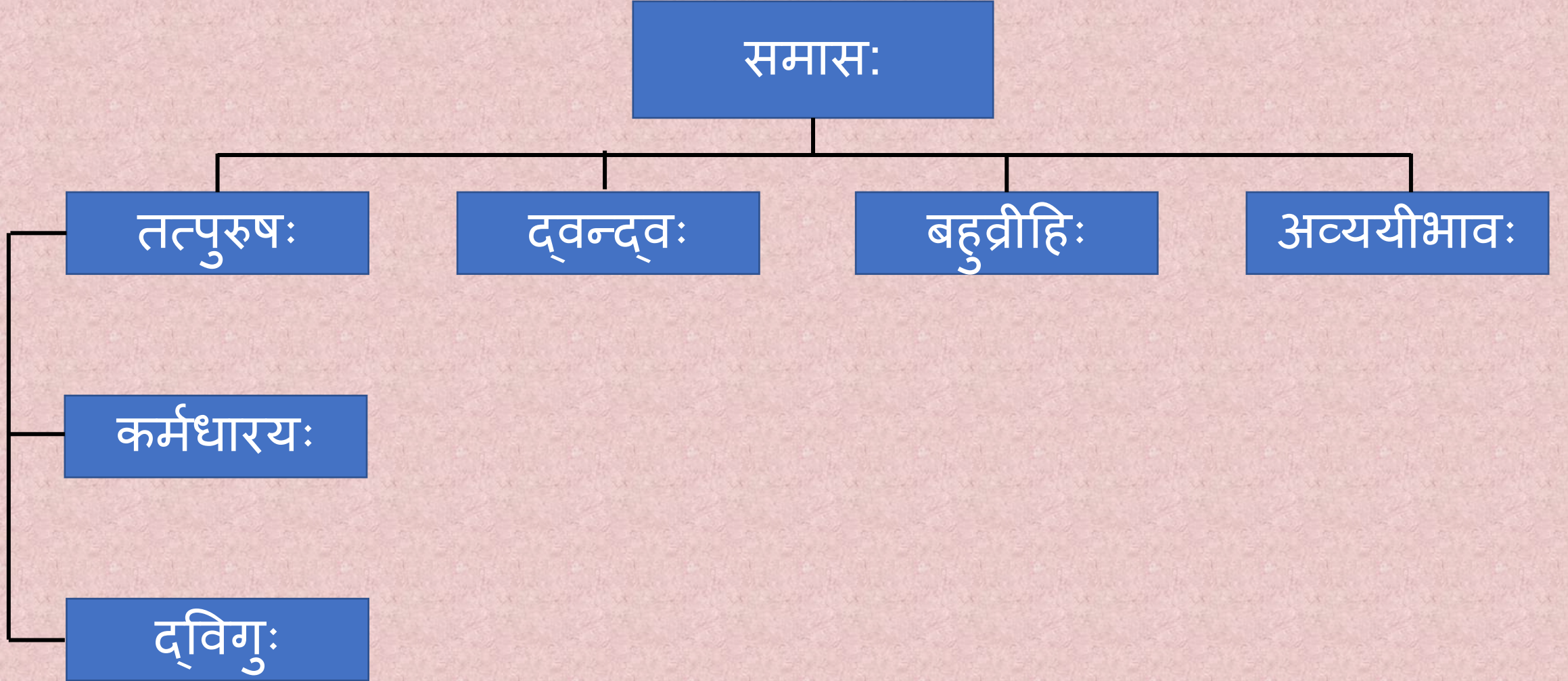

व्याकरणम्

समासः

समास-प्रभेदाः

समास-प्रभेदाः

समासः	विग्रहवाक्यम्	प्राधान्यम्	समास-नाम
दशरथपुत्रः वनं गतवान् ।	दशरथस्य पुत्रः	उत्तरपदार्थः	तत्पुरुषः
रामकृष्णौ विद्यालयं गच्छतः ।	रामः च कृष्णः च	उभयपदार्थः	द्वन्द्वः
मोदकहस्तः गणेशः	मोदकं हस्ते यस्य सः	अन्यपदार्थः	बहुव्रीहिः
उपकृष्णं गोपिकाः सन्ति ।	कृष्णस्य समीपे	पूर्वपदार्थः	अव्ययीभावः

तत्पुरुषः समासः

उत्तरपदार्थः प्राधान्यम्

सामान्यः

व्यासेन विरचितम्

व्यासविरचितम्

कर्मधारयः

नीलः मेघः

नीलमेघः

नञ् प्रभूतयः

न धर्मः

अधर्मः

द्विगुः

अष्टानाम् अध्यायानां
समाहारः

अष्टाध्यायी

सामान्य-तत्पुरुषः

प्रथमा-तत्पुरुषः

अर्धं दिनस्य - अर्धदिनम्

द्वितीया-तत्पुरुषः

ग्रामं गतः - ग्रामगतः

तृतीया-तत्पुरुषः

विद्यया मान्यः - विद्यामान्यः

चतुर्थी-तत्पुरुषः

देशाय हितम् - देशहितम्

पञ्चमी-तत्पुरुषः

चोरात् भयम् - चोरभयम्

षष्ठी-तत्पुरुषः

देवस्य आलयः - देवालयः

सप्तमी-तत्पुरुषः

वेदेषु पण्डितः - वेदपण्डितः

प्रथमा-तत्पुरुषः

पूर्व-अपर-अधर-उत्तर-अर्ध शब्दाः

अर्धं ग्रामस्य

अर्धग्रामः

अधरं पर्वतस्य

अधरपर्वतः

अपरं गृहस्य

अपरगृहम्

पूर्वं कायस्य

पूर्वकायः

उत्तरं रामायणस्य

उत्तररामायणम्

द्वितीया-तत्पुरुषः

श्रित-अतीत-पतित-गत-अत्यस्त-प्राप्त-आपन्न शब्दाः

कृष्णं श्रितः

कृष्णाश्रितः

कूपं पतितः

कूपपतितः

संशयम् आपन्नः

संशयापन्नः

दुःखम् अतीतः

दुःखातीतः

तृतीया-तत्पुरुषः

पूर्व-सदृश-सम-ऊनार्थ-कलह-मिश्र-श्लक्ष्ण-अवर शब्दाः

मासेन पूर्वः

मासपूर्वः

मात्रा सदृशः

मातृसदृशः

पित्रा समा

पितृसमा

वाचा कलहः

वाक्कलहः

गुडेन मिश्रम्

गुडमिश्रम्

तृतीया-तत्पुरुषः

पूर्व-सदृश-सम-ऊनार्थ-कलह-मिश्र-शलक्षण-अवर शब्दाः

हेतुवाचकः

विद्यया मान्यः

विद्यामान्यः

कर्ता + क्त-प्रत्ययः

रामेण हतः

रामहतः

करणम् + क्त-प्रत्ययः

बाणेन हतः

बाणहतः

तृतीयान्तम् + सदृश-ऊनार्थ-मिश्र

एकेन ऊना

एकोना

तृतीयान्तम् + खाद्यपदार्थः

क्षीरेण अन्नम्

क्षीरान्नम्

चतुर्थी-तत्पुरुषः

तदर्थ-अर्थ-बलि-हित-सुख-रक्षित शब्दाः

UsedFor-For-Offering-Beneficial-Happiness-Protected

कङ्कणाय स्वर्णम्

कङ्कणस्वर्णम्

भूतेभ्यः बलिः

भूतबलिः

लोकाय हितम्

लोकहितम्

आत्मने सुखम्

आत्मसुखम्

प्रजाभ्यः रक्षितम्

प्रजारक्षितम्

चतुर्थी-तत्पुरुषः तदर्थ-अर्थ-बलि-हित-सुख-रक्षित शब्दाः

पूजायै अयम्

पूजार्थः

पूजायै इयम्

पूजार्था

पूजायै इदम्

पूजार्थम्

चतुर्थी-तत्पुरुषः

तदर्थ-अर्थ-बलि-हित-सुख-रक्षित शब्दाः

सर्वेभ्यः हितम्

सर्वहितम्

शिशवे रक्षितम्

शिशुरक्षितम्

काकेभ्यः बलिः

काकबलिः

गवे सुखम्

गोसुखम्

आभरणेभ्यः हिरण्यम्

आभरणहिरण्यम्

चतुर्थी-तत्पुरुषः

तदर्थ-अर्थ-बलि-हित-सुख-रक्षित शब्दाः

देवाय इमे

देवार्थाः

मन्दिरेभ्यः इमानि

मन्दिरार्थानि

वृष्ट्यै अयम्

वृष्ट्यर्थः

संस्कृताय इयम्

संस्कृतार्था

पुत्राय इदम्

पुत्रार्थम्

पञ्चमी-तत्पुरुषः

भय-भीति-भीत-भी शब्दाः

Fear

प्रेतात् भीतः

व्याघ्रात् भयम्

सिंहात् भीतिः

पापात् भीता

वालिनः भीतः

प्रेतभीतः

व्याघ्रभयम्

सिंहभीतिः

पापभीता

वालिभीतः

पञ्चमी-तत्पुरुषः

गृहात् निर्गतः

वृक्षात् पतितः

बन्धात् मुक्तः

स्वर्गात् पतितः

आचारात् भ्रष्टः

गृहनिर्गतः

वृक्षपतितः

बन्धमुक्तः

स्वर्गपतितः

आचारभ्रष्टः

षष्ठी-तत्पुरुषः

देशस्य सेवा

भूमेः पालकः

प्रजानां पतिः

परेषां पीडनम्

दाडिमस्य बीजम्

दास्याः पुत्रः

देशसेवा

भूमिपालकः

प्रजापतिः

परपीडनम्

दाडिमबीजम्

दासीपुत्रः

षष्ठी-तत्पुरुषः

जगतः नाथः

जगतः पालकः

जगतः रक्षकः

स्वामिनः गृहम्

देवानां राजा

कृष्णस्य सखा

जगन्नाथः

जगत्पालकः

जगद्रक्षकः

स्वामिगृहम्

देवराजः

कृष्णसखः

षष्ठी-तत्पुरुषः

अर्थगौरवम्

सङ्गीतशाला

कर्मफलम्

नामावलिः

वृक्षमूलम्

रत्नाकरः

अर्थस्य गौरवम्

सङ्गीतस्य शाला

कर्मणां फलम्

नाम्नाम् आवलिः

वृक्षस्य मूलम्

रत्नानाम् आकरः

सामान्य-तत्पुरुषः

प्रथमा-तत्पुरुषः

पूर्व-अपर-अधर-उत्तर-अर्ध शब्दाः

अर्धं दिनस्य - अर्धदिनम्

द्वितीया-तत्पुरुषः

श्रित-अतीत-पतित-गत-अत्यस्त-प्राप्त-आपन्न शब्दाः

ग्रामं गतः - ग्रामगतः

तृतीया-तत्पुरुषः

पूर्व-सदृश-सम-ऊनार्थ-कलह-मिश्र-श्लक्ष्ण-अवर शब्दाः

विद्यया मान्यः - विद्यामान्यः

सामान्य-तत्पुरुषः

चतुर्थी-तत्पुरुषः

तदर्थ-अर्थ-बलि-हित-सुख-रक्षित शब्दाः

देशाय हितम् - देशहितम्

पञ्चमी-तत्पुरुषः

भय-भीति-भीत-भी शब्दाः

व्याघ्रात् भयम् - व्याघ्रभयम्

षष्ठी-तत्पुरुषः

देशस्य सेवा - देशसेवा